

УДК 399.9

Л.І.Михайлишин, к.е.н.,

Івано-Франківський інститут менеджменту
Тернопільський національний економічний університет,

Ю.І.Коровчук,

Івано-Франківський університет права ім. Короля Д.Галицького,
м. Івано-Франківськ

МІЖНАРОДНИЙ ТЕРОРИЗМ ЯК ОСОБЛИВА ФОРМА ГЛОБАЛЬНОГО КОНФЛІКТУ: ПРИЧИНИ, НАСЛІДКИ ТА СПОСОБИ БОРЬБИ

У статті розглянуто основні передумови розвитку тероризму як глобальної проблеми людства, його впливу на соціально-економічні відносини, наслідки та способи боротьби в контексті сучасних світових конфліктів.

В статье рассмотрены основные предпосылки развития терроризма как глобальной проблемы человечества, его влияние на социально-экономические отношения, последствия и способы борьбы с ним в контексте современных мировых конфликтов

The article reviews the basic preconditions for the development of terrorism as a global problem of humanity, its influence for social-economic partnership, implications and how to deal with it in the context of current world conflicts.

Ключові слова: тероризм, глобалізація, економічні, соціальні, політичні проблеми, конфлікт, терористичні угруповання.

Глобалізація соціально-економічних відносин є базовою умовою, що відбиває стратегічний напрям розвитку людства і, водночас, головним протиріччям ХХІ століття. Вона виступає і могутнім прискорювачем позитивних зрушень економіки, і першопричиною загрозливих тенденцій у соціально-економічних процесах, які на початку третього тисячоліття трансформувались в особливу форму глобального конфлікту – тероризм.

Особливість функціонування міжнародного тероризму в сучасному світі полягає в тому, що він тісно пов'язаний з іншими актуальними для ХХІ ст. проблемами (розповсюдженням зброї масового знищення, кримінальною злочинністю, культурним зубожінням, руйнуванням основ багатополюсного світового порядку, невирішеними внутрішніми конфліктами, бідністю та економічною відсталістю окремих регіонів) і перебуває у постійному взаємозв'язку з ними. Глобальні зміни у світі, які відбулися на рубежі ХХ-ХХІ сторіч, спричинили трансформацію тероризму із методу досягнення політичних цілей у глобальну проблему, і хоча на сьогодні Україна не розглядається лідерами міжнародних терористичних організацій як об'єкт терористичної активності, однак постійні утиски її суверенітету і територіальної цілісності з боку внутрішніх та зовнішніх чинників, значний рівень тінізації економіки, а також участь в міжнародній антитерористичній коаліції, розвиток співробітництва зі США та Ізраїлем, утримання на території держави інфраструктури Чорноморського флоту РФ можуть надати терористам мотиви для віднесення України до об'єктів своїх дій, у зв'язку з чим питання феномена «тероризм» та впливу терористичної діяльності на соціально-економічний розвиток набуває особливої актуальності.

Різні аспекти сучасного тероризму досліджувалися у працях таких

зарубіжних авторів: Б.Дженкіса, Р.Бейснера, Д.Белла, Р.Хантера, Г.Ангейєра, М.Гласіуса, М.Келдора, С.Гука, Дж.Спенієра, Р.Кагана, Р.Родмена, А.Гарфінкла, Дж.Торопа, В.Подгореца, Д.Пайпса, С.Хантінгтона, С.Купчана, І.Валлерстайна, К.Хіршмана, А.Конте, П.Девіса.

Російські науковці також зосереджувалися на питаннях сучасного тероризму. Передусім про це йдеться у працях Ю.Антоняна, С.Беглова, Е.Ляхова, В.Лапкіна, В.Пантіна, В.Максименка, М.Ільїна, М.Чешкова, А.Владимирова, Ф.Толіпова, В.Устинова та ін. Проблематикою тероризму й антитероризму починають перейматися українські науковці, серед яких можна назвати В.Ліпкана, Д.Никифорчука, М.Руденка, Б.Канцелярука, В.Гребцова, О.Сушка, Т.Токаревського.

Повторюваність явищ, пов'язаних з реалізацією терористичних актів у глобальному геоeкономічному просторі, виводить на порядок денний дослідження питання щодо визначення поняття та впливу терористичної діяльності на соціально-економічний розвиток держав, а механізми та способи антитерористичних заходів потребують подальшої розробки й удосконалення.

Розвиток політичних протиріч та поглиблення соціально-економічної асиметрії у світі залишає відкритим питання війни та миру. Однією із сучасних форм війни в міжнародних відносинах постає тероризм, який постійно трансформується за своїм внутрішнім змістом, формою, характером виявів під прямим або опосередкованим впливом різноманітних протиріч та конфліктів. Змінюються його масштаби, чіткіше окреслюється ідеологія, посилюється агресивний інформаційно-пропагандистський вплив. У зв'язку з чим поняття «тероризм» досі ще не знайшло універсального визначення (табл. 1), що, з одного боку, засвідчує його багатомірність, неоднозначність і феноменальність, а з іншого – ставить перепони на шляху розробки ефективних антитерористичних заходів у світі.

Таблиця 1

Тлумачення категорії «тероризм»

Тип джерела	Джерело / автор(и)	Визначення	Рік публікації
Резолюція Генеральної асамблеї ООН за доповіддю Шостого комітету А/49/743	Генеральна асамблея ООН	Злочинні акти, спрямовані або розраховані на створення стану терору серед широкій громадськості, групи осіб чи конкретних осіб у політичних цілях	1995
Нормативно-правові акти	Закон України "Про боротьбу з тероризмом" [1]	Суспільно небезпечна діяльність, яка полягає у свідомому, цілеспрямованому застосуванні насильства шляхом захоплення заручників, підпалів, убивств, тортур, залякування населення та органів влади або вчинення інших посягань на життя чи здоров'я невинних людей або погрози вчинення злочинних дій з метою досягнення злочинних цілей	2003
Декларація Організації американських держав	Організація американських держав	Серйозна форма організованого та систематичного насильства, що має на меті створити хаос у суспільстві та нагнати страх на населення, призвести до загибелі людей, руйнації та є видом злочинної діяльності, що заслуговує на осуд	1996
Словники, енциклопедії	Словник Вебстера (Webster's Dictionary)	1. Акт терору або стан, коли хтось піддається терору; модель управління за допомогою терору або залякування. 2. Практика примушування урядів погодитись із політичними вимогами за допомогою актів насилля над громадськими цілями; будь-яке схоже скоєння насильства для досягнення цілей	1913
	Юридична енциклопедія:	Від франц. <i>terrorisme</i> , від лат. <i>terror</i> (страх, жах) — політика і практика терору, кримінально-правове явище	1998

МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА

	в 6 т. [7]		
	Тлумачний словник В.І.Далія	Залякування, погроза стратами, вбивствами та всілякими жахами несамовитості	Перевидання на основі II видання (1880-1882 pp.)
Дослідники	Гупта Діпак К. [2]	Боротьба групи осіб за чітко визначене(і) колективне(і) благо(а) за допомогою засобів, які порушують принцип верховенства права та створюють загрозу життю та/або здоров'ю людей.	2008
	Бокстед К. [8]	Політичне насильство в асиметричному конфлікті, що має на меті терор та фізичний страх (іноді діючи без розбору) за допомогою злочинних репресій, руйнації цивільних об'єктів (іноді канонічних символів)	2008
	Лакер В. [9]	Нелегітимне застосування сили для реалізації політичної цілі шляхом погроз невинним людям	2006–2009

Передумовою еволюційного розвитку тероризму в світі стало розшарування населення за економічними, соціальними та політичними ознаками, а також ідеологічного розмежування, оформлення політичних рухів, об'єднань партій, які сповідували різні політичні погляди та вели боротьбу за владу, однак такі протистояння, як правило, носили внутрінаціональний характер.

Починаючи із 60-70-х pp. XX століття, розпочалася активна інтернаціоналізація тероризму і він набуває глобального характеру. Такий трансформації, як правило, сприяли певні соціально-економічні перетворення в світовій господарській системі, якими є:

- ❖ процеси інтернаціоналізації капіталу, структурна перебудова економічних систем країн, що розвиваються, зміна їх місця в системі капіталістичного господарювання внаслідок процесу деколонізації, що сприяло формуванню національно-визвольних рухів, у тому числі терористичного спрямування;
- ❖ глобалізація політичної та економічної діяльності транснаціональних корпорацій (ТНК), що в окремих випадках сприяла організації терористичних груп, які, зокрема, спеціалізувалися на обслуговуванні інтересів монополій;
- ❖ нерівномірність розвитку держав світу, яка зумовлювала поділ країн на «сильні» та «слабкі», внаслідок чого зростали ролі націоналізму та релігійного фундаменталізму у міжнародному житті;
- ❖ криза ідеї суспільства «масового споживання», що сприяло формуванню в країнах Західної Європи у 70-і роки XX століття «покоління розгніваних», представники якого були головною рушійною силою терористичних угруповань у Західній Європі.

Проте апогеєм розвитку тероризму в світі стали теракти у США 11 вересня 2001 року, після чого питання запобігання та боротьби з тероризмом розглядається вже на глобальному рівні. Внаслідок цих терористичних атак на Нью-Йорк і Вашингтон загинуло понад 3 тис. людей, близько 6 тис. були поранені. Але й донині немає єдиної точки зору, яких збитків завдано економіці США. За оцінками Міжнародного валютного фонду, втрати від цих терактів (враховувалася втрата власності, а також збитки страхових компаній) становлять близько 21 млрд. доларів США [9].

Експерти Національного центру політичного аналізу дійшли інших висновків:

- ❖ знищення і пошкодження будівель і споруд, втрата робочих місць

завдали економіці США збиток у розмірі близько 100 млрд. дол. США;

❖ федеральна влада США виплатила членам сімей загиблих від 500 тис. до 3 млн. доларів США.

Упродовж місяця після терактів обсяги роздрібної торгівлі в США знизилися на 2,1%, портфель замовлень промислових підприємств скоротився на 6,8%, обсяги промислового виробництва зменшилися на 1%, 50 тис. американців звернулися за допомогою по безробіттю. За оцінками «Мілкен Інстіт'ют», у результаті терактів США втратили 1,8 млн. робочих місць.

Особливо постраждали індустрії туризму та розваг. За даними дослідницької фірми «Сміс Тревел Ресьорч», рівень заповнюваності готелів і мотелів скоротився на 6%. За рік через загрозу нападу терористів і суворіші процедури допуску нерезидентів у США іноземних туристів у США стало менше на 20%, а збитки галузі дорівнювали близько 15 млрд. доларів США.

Серйозні труднощі відчули авіакомпанії, безпосередні збитки яких сягнули 30 млрд. доларів США, а найбільший авіаперевізник світу «ЮЕС Ейрвейз» опинився на межі банкрутства. За інформацією «Фокаст Інтернешнл», після терактів 11 вересня авіакомпанії скоротили кількість замовлень на нові літаки. Через падіння виробництва в цьому секторі втрати світової економіки становили 15–20%. Зазначимо також, що втрати американських страхових компаній сягнули близько 40–50 млрд. доларів США. Через терористичні атаки посилювалися також процеси падіння курсів цінних паперів на фондовому ринку: за 2001 рік втрати становили 2 трлн. доларів США [9].

Водночас, згідно з дослідженням, проведеним виданням «The New York Times», сумарні витрати США за 10 років, пов'язані з терактами 11 вересня, сягнули 3,3 трлн. доларів США [10].

Але відповідні витрати здаються величезними в абсолютному вираженні. Так, дохідна частина федерального бюджету США в 2008 році дорівнювала 2,5 трлн. доларів США, тобто середньорічні втрати від терактів 11 вересня становлять близько 0,33 трлн. доларів США, що дорівнює близько 13,2% річного доходу країни. При цьому структура зазначених витрат така:

❖ 55 млрд. доларів (1,68%) – витрати, пов'язані з руйнуваннями, людськими жертвами та шкодою здоров'ю;

❖ 123 млрд. доларів США (3,75%) – економічний вплив;

❖ 589 млрд. доларів США (17,94%) – витрати на гарантування безпеки країни та супутні витрати;

❖ 867 млрд. доларів США (26,4%) – фінансування майбутніх військових дій та супутні витрати;

❖ 1649 млрд. доларів США (50,23%) – фінансування військових дій та супутні витрати [10].

Тобто основна частка витрат (76,63%) – це витрати на підготовку та ведення воєнних дій у відповідь на дії терористів.

Але терористичні акти завдають не лише збитків, а й генерують імпульси

для розвитку певних галузей економіки, наприклад, виробництва спеціального устаткування і озброєння, що застосовуються для запобігання терактам і боротьби з терористами. Так, саме загроза терористичних актів сприяла певною мірою розробці Ізраїлем унікальних технологій у сфері безпеки, що нині користуються попитом на світовому ринку. Тільки на перевірку фінансових потоків терористичних організацій та їх спонсорів держави світу витрачають до 600 млн. доларів США [5], а в країнах світу стрімко збільшується кількість співробітників служб безпеки.

Наведені приклади засвідчили, що активність терористів спричиняє здебільшого короткострокові коливання в економіці. Як це вплине на стан світової економіки – залежить від багатьох факторів. За результатами останніх досліджень, до основних проявів тероризму на макроекономічному рівні належать:

- ❖ менший економічний збиток від терактів у індустріально розвинутих країнах за вищої інтенсивності терактів порівняно з країнами, що розвиваються;

- ❖ динаміка інвестицій свідчить про зниження обсягів приватних та зростання державних інвестицій;

- ❖ спроби впливати на кон'юнктуру окремих ринків та / або держав;

- ❖ подорожчання окремих груп товарів і послуг через зростання витрат на заходи безпеки та озброєння, ускладнення транспортування, ембарго;

- ❖ зростання коливань фондового, валютного та страхового ринків;

- ❖ сприяння розширенню частки неофіційної економіки;

- ❖ поглиблення глобальних економічних проблем.

Іншим аспектом впливу тероризму на соціально-економічні відносини в світі є сфера фінансування і задоволення безпосередньо тих суб'єктів, що здійснюють ці напади. Як відомо, фінансування тероризму суттєво відрізняється від процесів відмивання коштів, отриманих злочинним шляхом, оскільки: джерела коштів можуть мати як нелегальне, так і цілком законне походження; обсяги фінансування тероризму зазвичай є незначними (кілька тисяч доларів); терористи намагаються заручитися підтримкою всередині банку та в органах влади.

Основні джерела фінансування тероризму – кошти від торгівлі наркотиками, надходження від торгівлі людьми та викрадень, шахрайство, азартні ігри, контрабанда, пряме спонсорство (включаючи державну підтримку), бізнес, благодійні внески та пожертви, хабарництво та корупція. При цьому до основних каналів фінансування тероризму належать: банківські та небанківські установи, фізичне перевезення коштів (кур'єри), неприбуткові організації, благодійні організації та альтернативні (неофіційні) системи переказу коштів.

На сьогодні питання особливостей формування і використання каналів та інструментів фінансування тероризму досліджено досить глибоко, проте існує

потреба в подальшому вивченні сукупного впливу широкого спектра економічних та позаекономічних факторів при здійсненні потенційним терористом вибору щодо його участі у скоєнні певного злочину. У сучасній системі державного управління розроблені певні підходи до моделювання та оцінки поведінки злочинця в контексті терористичної діяльності. Зокрема, стандартною моделлю економічної теорії злочинності, за допомогою якої описується вибір потенційного правопорушника є:

$$I = (1 - p) \times s + p \times (S - D) = s - p \times D \quad (1),$$

де I – чистий прибуток від злочину, p – ймовірність, що злочинця спіймають і він буде покараний, S – величина вигоди злочинця від вдалого правопорушення, D – величина втрат злочинця в результаті його покарання [4].

Слід зауважити, що величина вигоди S – це різниця між доходом (R) від злочину та витратами на його організацію (скоєння) (E). Отже, модель набуває вигляду:

$$I = (R - E) - p \times D \quad (2).$$

Зазвичай потенційний злочинець з раціональних міркувань буде відмовлятися порушувати закон, якщо чиста вигода буде негативною, тобто у двох випадках:

- ❖ $(R - E) < 0$, тобто через механізми запобігання витрати на скоєння злочину перевищують відповідний дохід;

- ❖ $(R - E) < p \times D$, коли при високій ймовірності викриття злочинця розмір його втрат у результаті покарання є також значним [4].

Показник R також залежить від втрачених можливостей легальної поведінки, якщо вибір на користь скоєння злочину робить їх недосяжними. У такому випадку для злочинця також справджується рівність:

$$R = Willeg - Wleg, \quad (3),$$

де $Willeg$ – «зарплата» від нелегальної діяльності, $Wleg$ – та оплата, яку вказаний злочинець міг би отримати від законної діяльності. Вибір на користь скоєння злочину не вигідний, якщо:

$$Willeg - Wleg - E > p \times D, \text{ або } Willeg > p \cdot D + Wleg + E.$$

Отже, якщо брати до уваги суто економічні мотиви, то впливу можуть піддаватися змінні, що знаходяться у правій частині рівняння, – суворість та інтенсивність покарання (p і D) і рівень доходу в легальній економіці ($Wleg$).

Проте мотивація терориста не може обмежуватися виключно економічними інтересами, тому для цієї категорії злочинців необхідно враховувати й нематеріальні вигоди (DW). При цьому такий параметр, як DW , не можна вважати керованим, оскільки він визначається індивідуальними вподобаннями терориста, його суспільною ідентичністю і світоглядом, включаючи релігійні переконання, тощо.

При аналізі поведінки та мотивації терориста необхідно врахувати,

що отримання економічної вигоди не є апіорі його метою. Тобто вигода терориста може мати нематеріальний характер, тоді модель для опису вибору потенційного терориста набуває такого вигляду:

$$\begin{cases} I = (R - E) - p \times D + \Delta W \\ -\infty < [(R - E) - p \times D] < \infty \\ \Delta W > 0 \end{cases} \quad (4).$$

Проведене дослідження процесів фінансування тероризму змусило також звернути увагу на роль суб'єктів, які виконують посередницьку функцію при фінансуванні тероризму.

Зауважимо, що нерідко ними виявляються банківські установи. Дане питання є вкрай важливим для запобігання та протидії фінансуванню тероризму, оскільки саме посередники, а не власне учасники терористичних угруповань здебільшого керовані економічними мотивами. Тому, на думку авторів, варто звернути увагу на можливість мінімізації корисності посередництва у фінансуванні тероризму [4].

При цьому вирішальну роль у нівелюванні розміру пропозиції посередницьких послуг при фінансуванні тероризму, а отже, і доступності таких послуг відіграють ефективність покарання в поєднанні з можливістю отримувати легальні доходи.

У ролі ΔW можуть виступати переконання терориста у своїй обраності й можливості отримати статус мученика, помста або антагонізм щодо представників інших релігійних переконань («невірних») тощо. Іншим аспектом може виступити взаємозв'язок економічних інтересів з людським фактором. Тобто під впливом окремих пропаганд (фінансових, релігійних, політичних, соціальних) може формуватися і переконання потенційних терористів. Внаслідок такого впливу створюється надзвичайний резонанс у суспільстві, а загибель людей відходить на другий план. Про це свідчать дані: за даними Державного департаменту США, у 2009 році терористи здійснили близько 11 тисяч нападів у 83 країнах [11]. У результаті загинуло майже 15,7 тис. осіб та поранено понад 58 тис. Для порівняння: за даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, у світі щорічно помирає близько 5 млн. людей від паління тютюну, а також більше 8 млн. людей гине від інфекційних та паразитичних захворювань [12]. Тобто кількість загиблих від тероризму становить близько 0,3% від кількості померлих через паління. Наведені факти свідчать, що загроза фізичного знищення не є основою впливовості тероризму на людство. Терористичні акти спрямовані переважно на створення відчуття колективної небезпеки, яке, зокрема, зумовлює низку суттєвих економічних наслідків.

Географія скоєння терористичних актів (табл. 2) свідчить про їх концентрацію у країнах Азії, Близького Сходу та Африки, тобто в країнах, де

соціально-політичні відносини характеризуються певною двополярністю, нестабільністю керівного апарату і значного ресурсного потенціалу. У зв'язку з цим важко не піддати сумніву офіційні заяви і причини після того чи іншого терористичного акту, понад те, соціально-економічна розбалансованість країни – це ефективна «маска» для глобальної тіньової економіки.

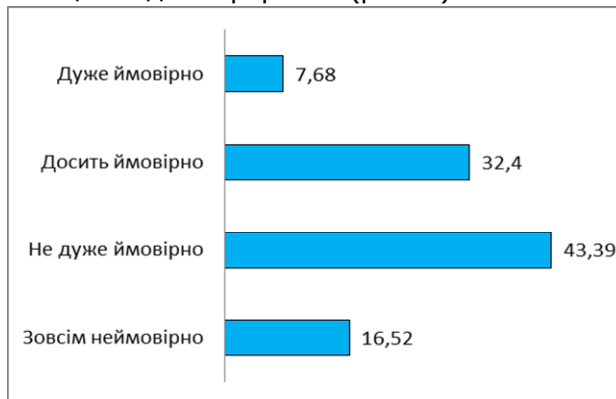
Таблиця 2

Країни та регіони, в яких скоєно найбільшу кількість терористичних атак упродовж 2003–2008 років [5]

2003		2004		2005		2006		2007		2008	
Назва країни	К-ть тер. атак	Назва країни	К-ть тер. атак	Назва країни	К-ть тер. атак	Назва країни	К-ть тер. атак	Назва країни	К-ть тер. атак	Назва країни	К-ть тер. атак
Індія	301	Ірак	336	Ірак	463	Ірак	952	Ірак	973	Ірак	358
Ірак	150	Індія	120	Таїланд	296	Таїланд	315	Таїланд	422	Пакистан	190
Ізраїль	62	Афганістан	80	Індія	222	Індія	295	Пакистан	302	Афганістан	170
Афганістан	58	Таїланд	71	Афганістан	162	Афганістан	228	Афганістан	290	Таїланд	136
Алжир	50	Пакистан	64	Пакистан	83	Пакистан	189	Сомалі	226	Сомалі	124
Філіппіни	47	Чечня (РФ)	59	Алжир	59	Філіппіни	39	Індія	152	Індія	47
Чечня (РФ)	42	Алжир	44	Чечня (РФ)	48	Ізраїль	38	Палестинська Автономія	43	Алжир	27
Пакистан	39	Ізраїль	43	Ізраїль	30	Алжир	30	Алжир	42	Ізраїль	16
Індонезія	13	Судан	20	Філіппіни	23	Сомалі	29	Ліван	29	Ліван	14
Росія	8	Нігерія	18	Дагестан (РФ)	23	Судан	20	Філіппіни	27	Філіппіни	14

Зіставлення цих факторів з реаліями соціально-економічної ситуації в Україні (високим рівнем тіньової економіки, політико-історичного розподілу суспільства на схід і захід, децентрованість зовнішньої політики, високий рівень корупції та соціального невдоволення) окреслює потенційну терористичну загрозу у найближчі 5 років. Така загроза може виникнути як з боку іноземців (численні потоки нелегальних мігрантів проходять через територію України), так і з боку громадян (прецедентом можуть виступити події 9-го травня у Львові).

Не менш актуальним виступає той факт, що всередині суспільства тероризм не сприймається населенням як потенційна загроза, що робить його більш вразливим і легшою ціллю для терористів (рис. 1).

(результати соціологічного опитування) [3]:

Рис. 1. Ймовірність здійснення терористичного акту в Україні

Вищезазначене потребує вжиття значних зусиль з боку державної влади

щодо зниження рівня конфліктності та локалізації середовища екстремізму та тероризму.

1. У системі державного управління має утвердитися розуміння того, що здійснення антитерористичної діяльності визначеними суб'єктами боротьби з тероризмом є лише складовою державної політики у даній сфері, що повинна мати комплексний характер і вирішуватися на засадах системної протидії. Одним із пріоритетних її напрямів має стати удосконалення запобіжних механізмів, спрямованих на усунення причин і умов, що породжують екстремізм і тероризм.

2. Потребує удосконалення нормативно-правова база з протидії тероризму в частині уточнення понятійно-категоріального апарату Закону України «Про боротьбу з тероризмом», забезпечення змістовної ідентичності основних понять у Законі та Кримінальному кодексі України, а також унормування поняття «екстремізм».

3. Необхідним є удосконалення механізмів координації суб'єктів боротьби з тероризмом, у тому числі у спосіб конкретизації повноважень у цій сфері та удосконалення діяльності Антитерористичного центру при СБУ щодо об'єднання зусиль міністерств та відомств, громадських організацій, що відповідно до Закону залучаються до протидії тероризму.

4. Для забезпечення єдиного підходу на всіх рівнях держави та суспільства до розуміння сутності тероризму як загрози національній безпеці України необхідно розпочати розроблення Концепції протидії тероризму, в якій мають бути визначені пріоритети держави у підходах щодо подолання тероризму з урахуванням як кримінологічної специфіки цього виду злочину, так і комплексної соціально-політичної природи даного явища.

Поняття «тероризм» є багатограним і перебуває в постійній трансформації, яка прямо залежить від рівня технологій, суспільних настроїв та розвитку економічних систем.

Нині спостерігається тенденція до посилення зв'язків між терористичними угрупованнями та злочинними організаціями, що сприяє тінізації та криміналізації міжнародної економіки і, як наслідок, провокує загострення глобальних проблем людства. Вибір потенційного терориста щодо участі у скоєнні відповідного злочину зумовлений сукупністю економічних та позаекономічних чинників, серед яких саме остання група чинить безпосередній вплив на його остаточний вибір. Економічні фактори відграють значну роль у здійсненні терористичних актів, при чому ці фактори часто приховуються, хоча модель прийняття рішення потенційного терориста їх певною мірою не враховує, але й не робить поправок на пропаганду.

Основними теророгенними чинниками за сучасних політичних та економічних змін в Україні є масштабна корупція в органах державної влади, що набула системного характеру; загальне зниження рівня моральності суспільних відносин, насамперед у молодіжному середовищі; правовий

нігілізм; розшарування суспільства та загострення конфронтації, що уможливило радикалізацію настроїв у суспільстві тощо. У зв'язку з цим потребує вжиття значних зусиль з боку державної влади щодо зниження рівня конфліктності та локалізації середовища екстремізму та тероризму.

Список використаних джерел:

1. Закон України "Про боротьбу з тероризмом" від 20.03.2003 № 63 8-IV.
2. Гупта Діпак К. Тероризм та політичне насильство: як їх розуміти / Діпак К. Гупта. – К.: Основи, 2010. – 400 с.
3. Державна політика протидії тероризму: пріоритети та шляхи реалізації : збірник матеріалів «круглого столу» / За ред. М. Г. Гуцало. – К. : НІСД, 2011. – 120 с.
4. Бережний О., Медвідь Т. Феномен тероризму: сучасні форми, економічні аспекти й основні шляхи запобігання
5. Ціна терору в грошовому еквіваленті // День. – 2003. – 17 липня. – № 121.
6. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю.С.Шемшученко (голова ред.кол.) та ін. – К.: Укр. енцикл., 1998.
7. Bockstette, Carsten Jihadist Terrorist Use of Strategic Communication Management Techniques (PDF). George C. Marshall Center Occasional Paper Series. ISSN 1863-6039 // http://www.marshallcenter.org/mcpublicweb/MCDocs/files/College/F_Publications/occPapers/occpaper_20-en.pdf. Retrieved 2009-01-01.
8. Laqueur W. Terrorism: a Brief History / Walter Laqueur // e-Journal, USA // <http://www.laqueur.net/index2.php?r=2&id=71>.
9. Milverton D. IMF Estimates U.S. Cost of Terror Attacks at \$21 Billion // D. Milverton [Predicts Recovery in 2002] : Wall St. J. – Dec. 19, 2001.
10. Sanger David E. The Price of Lost Chances [A survey by The New York Times puts a stark price tag on the cost of reacting – and overreacting – to the Sept. 11 attacks.], – September 8, 2011. – The New York Times.
11. U.S. Department of State // <http://www.state.gov/s/ct/rls/crt/2009/140891.htm>.
12. Всесвітня організація охорони здоров'я. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.who.int/en/>.